

УДК 342.951:347.23

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ОХОРОНА МАЙНОВИХ ТА НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

**Ю.В. МАРУЩАК, здобувач¹,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України**

У статті розглянуто основні напрями вирішення питань адміністративно-правового захисту майнових та немайнових прав власності. Показано роль адміністративного законодавства в охороні прав власності громадян.

Майнова власність, немайнова власність, адміністративно-правова охорона, виконавча влада.

Необхідність удосконалення адміністративного законодавства у сфері охорони майнових та немайнових прав власності нашої країни викликана вимогою часу. На сьогоднішній день Кодекс України про адміністративні правопорушення не повною мірою забезпечує захист прав власності. Розвинута незалежна економічна структура держави неможлива без гарантованого захисту в даній сфері. Тому потрібно якнайшвидше виробити правову теорію адміністративно-правової охорони й захисту майнових та немайнових прав в Україні, сформулювати пропозиції щодо підвищення ефективності забезпечення охорони права власності.

Проголошений Україною курс на інтеграцію до Європейського Союзу і вступ до Світової організації торгівлі потребує забезпечення захисту прав власності на такому рівні, який вже існує в економічно розвинених країнах. Водночас, від вирішення проблеми створення оптимальної системи адміністративно-правового захисту майнових та немайнових прав залежить міцність економічного розвитку для формування інноваційної моделі, її модернізації, підвищення конкурентоспроможності у світі.

Метою статті є розгляд питань, пов'язаних із охороною майнових та немайнових прав власності, виявлення й подолання прогалин у цій галузі.

За часів входження українських земель до складу іноземних держав проблема охорони права власності розглядалася під кутом існуючої на той час системи цінностей, відповідно до якої немайнові і майнові права власності визнавалися рівноцінними, а інколи навіть, майнові права більш цінними, ніж життя і здоров'я людини. Результатом

¹ Науковий керівник – доктор юридичних наук, доцент О.П. Світличний

такого стану було те, що проблема охорони права власності, зокрема адміністративно-правовими нормами, через призму охорони невід'ємних, невідчужуваних прав людини і громадянина як цілісне явище юридичною наукою практично не розроблялась.

З часом більшість вчених-юристів підтримали запропоновану ієрархічну шкалу цінностей при дослідженні охорони суб'єктів права власності у загальному адміністративно-правовому аспекті, сформульовану В.Б. Авер'яновим, який вважав, що в основу нової адміністративно-правової доктрини має бути покладена людиноцентристська ідеологія. Згідно з нею держава повинна найповніше задовольняти і захищати інтереси громадян, тобто діяти на благо людини – шляхом всебічного забезпечення пріоритету її прав, свобод, законних інтересів у сфері діяльності публічної адміністрації [1, с. 7].

В умовах становлення в Україні правової держави та громадянського суспільства проблема публічної охорони майнових й немайнових власності є однією з найбільш актуальних. Слід зауважити, що деякі нові суспільні явища, які безпосередньо зачіпають важливі інтереси широкого загалу осіб у майновій і немайновій сферах, перебувають поза межами державного впливу та правового регулювання. Факт необхідності новітнього створення теорії адміністративно-правової охорони права власності в Україні пояснюється комплексом соціальних, економічних, культурних та правових чинників.

Отже, адміністративно-правова охорона (захист) права власності – це імперативно владна діяльність суб'єктів публічного управління із захисту прав усіх суб'єктів права власності (осіб, які здійснюють управління нею) від протиправних посягань і широкого загалу осіб від майна підвищеної небезпеки, з нормативно прописаною можливістю застосування до порушників режиму власності засобів державного впливу.

Таке розуміння адміністративно-правової охорони права власності з позиції типології позитивізму, в умовах панування раціоналізму, який все вираховує, зіставляє, відсікає, має право на наукове життя як ідеальна конструкція. Опираючись на сучасну концепцію природного права, абсолютною цінністю якого є людське життя, слід зазначити, що воно позбавлене однозначної змістової та понятійної визначеності [2, с. 43, 61].

Щоб забезпечити реальну охорону власників майна, необхідно впорядкувати правотворчість законодавчої та виконавчої влади, посилити адміністративну складову правоохоронної функції держави та роль і взаємозв'язок публічного й приватного права, які мають сприяти забезпеченню вільної та належної реалізації прав і свобод власників майна та осіб, які з їх майном пов'язані.

Створення системи адміністративно-правової охорони майнових та немайнових прав власності, на нашу думку, найбільш ефективно можна здійснити творчим поєднанням приватного права (в галузі упорядкованої свободи індивіда, свободи підприємницької діяльності) з публічним

правом (сферою панування імперативних начал, необхідності створення єдиного правового та економічного простору). Для досліджень у сфері адміністративно-правової охорони права власності таке поєднання є необхідним, бо саме в надрах приватного права виникли й дістали розвиток інститут приватної власності та пов'язані з ним відносини.

Важливим за цих обставин є необхідність врахування положень щодо взаємоузгодження розвитку держави і суспільства, формування двох функціональних систем, перша з яких покликана створити механізм запобігання перетворенню демократії, а разом з нею правової держави на «деспотію більшості», а друга – забезпечити можливість участі всіх громадян у діяльності інститутів громадянського суспільства [3, с. 301].

Наступним при виведенні сутності адміністративно-правової охорони майнових і немайнових прав власності необхідно визначити, що є первинним елементом потребової теорії зазначеного феномену. У цьому випадку звернемось до перевічених часом теорій осмислення сутності індивіда – його волі, права та власності у суспільстві. Засновник діалектики та філософії права Г. Гегель у своїх працях розпочинав роздуми з дослідження «мислення розумного», яке «пізнає в об'єктивному світі самого себе». «Людина розумна в собі, повинна створювати саму себе, вийти за свої межі, разом з тим і досягти занурювання в себе, щоб стати розумною для себе». «У праві предметом є особа, з моральної точки зору – суб'єкт, член сім'ї в цивільному суспільстві – громадянин в загальному... Тут, з точки потреб, предметом є конкретне представництво, яке називається людиною» [4, с. 59, 88]. Як бачимо, особливий наголос у своїх творах мислитель робить на «Людину», яка має волю, обмежену своєю свободою.

Таким чином, у пошуках істини ми дійшли висновку, що найменшим елементом дослідження сутності адміністративно-правової охорони права власності, її «клітинним рівнем» є індивід – людина, обмежена своєю волею, з її невід'ємними природними потребами охорони життя, здоров'я, честі, гідності – зокрема правами володіти, розпоряджатись, користуватись, отримувати прибуток особисто чи разом з іншими власниками зі своєї приватної власності та гідно проживати у безпечному навколишньому природному та штучно створеному середовищі.

Громадяни у сфері адміністративно-правової охорони права власності вимагають від держави забезпечити правовими засобами: 1) створення умов для примноження приватної власності; 2) створення умов для набуття або забезпечення їх приватною власністю, яка належить до розряду невід'ємної природної; 3) проведення заходів щодо попередження протиправних посягань на право власності; 4) встановлення осіб, які здійснили протиправні посягання на право власності, притягнення їх до юридичної відповідальності; 5) позитивної моральної оцінки широким загалом громадян, суб'єктами владних повноважень приватної власності як джерела добробуту та стабільності в суспільстві; 6) повернення її або (та) відшкодування у випадку протиправного

вилучення її суб'єктами владних повноважень, іншими особами чи зниження якісних властивостей майна; 7) сприяння у правовому забезпеченні заходів «самоохорони» права приватної власності [4, с. 158].

Таким чином, доходимо висновку, що практична діяльність суб'єктів публічного управління у сфері адміністративно-правової охорони права власності поки що не завжди відповідає інтересам широкого загалу громадян, які є джерелом державної влади.

Тим самим, на наш погляд, простого адміністративного вирішення зазначеної проблеми не існує. Тільки поєднання громадського тиску широкого загалу громадян та їх об'єднань на корумпованих посадових і службових осіб та законна діяльність правоохоронних органів можуть суттєво змінити ситуацію на краще.

Разом з тим, скоєння ними протиправних діянь не позбавляє їх невідчужуваних невід'ємних прав, визначених Конституцією та іншими законами України, – на життя, здоров'я, честь, гідність тощо, за винятком тимчасового позбавлення їх волі та застосування до них засобів державного примусу у суворій відповідності до законів, з метою припинення протиправного діяння та перешкодження їм уникнути притягнення до юридичної відповідальності. При цьому з моменту примусового затримання таких осіб посадові або службові особи, які це здійснили, несуть персональну відповідальність за забезпечення невід'ємних, невідчужуваних прав таких затриманих [5, с. 20].

Необхідно зазначити, що нині положення з джерелами права, які упорядковують суспільні відносини у сфері адміністративно-правової охорони майнових і немайнових прав, залишається складним: вони є недосконалими, а в деяких випадках – суперечливими. Це пов'язано передусім з неглибоким опрацюванням прав, повноважень та обов'язків, організаційно-правового статусу суб'єктів адміністративно-правової охорони в нормативно-правових актах.

Центральне місце тут займають адміністративні-правові акти, які регулюють відносини адміністративно-правової охорони майнових і немайнових прав власності. Як відомо, їх основи сформовані в Конституції та інших законах України. Конституція України визначає загальні невід'ємні, невідчужувані права людини і громадянина, основні обов'язки громадян, компетенцію та обов'язки виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з охорони цих прав. Безпосередні ж питання адміністративно-правової охорони майнових і немайнових прав власності розкриваються в інших НПА, передусім це КУпАП і низка підзаконних нормативно-правових актів [6].

Значною мірою ця несистемність діяльності органів управління обумовлена неясними уявленнями про сутність механізму адміністративно-правової охорони права власності, стихійністю проявів однойменних законопроектів, наданих для розгляду до Верховної Ради України. Фактично ні суспільство, ні державний апарат досі не мають чіткого уявлення про те, яку сферу суспільних відносин у цій сфері треба

передусім охороняти законодавчими нормативно-правовими актами і в якому обсязі.

В умовах правової демократичної держави, в якій головною соціальною цінністю є людина, а всі форми власності рівною мірою перебувають під охороною суб'єктів публічного управління, предмет адміністративно-правової охорони майнових і немайнових прав власності формується як система суспільних відносин між суб'єктами публічного управління та власниками майна, особами, які посягають на право власності, громадян, яким може бути заподіяно шкоду майном підвищеної небезпеки, у сфері державного управління, багатогранного захисту прав і свобод громадян у майновій сфері, наданням адміністративних послуг, внутрішньоорганізаційної діяльності органів виконавчої влади, а також застосуванням до порушників режиму власності засобів адміністративного примусу.

Список літератури:

1. Державне управління : європейські стандарти, досвід та адміністративне право / В.Б. Авер'янов, В.А. Дерезь, А.М. Школик та ін. ; за ред. В.Б. Авер'янова. – К. : Юстиніан, 2007. – 288 с.
2. Патеї-Братасюк М.Г. Філософія права : [курс лекцій] / Марія Григорівна Патеї-Братасюк. – Тернопіль : Вид-во ЛІДЕР, 2002. – 131 с.
3. Політика, право і влада в контексті трансформаційних процесів в Україні : моногр. / НАН України ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького ; за ред. І.О. Кресіної. – К., 2006. – 303 с. – (До 15-ї річниці незалежності України).
4. Галунько В.В. Охорона права власності : адміністративно-правові аспекти / Валентин Васильович Галунько ; за ред. В.К. Шкарупи. – Херсон : ВАТ ХМД, 2008. – 348 с.
5. Еропкин М.И. Административно-правовая охрана общественного порядка : моногр. / М.И. Еропкин, Л.Л. Попов. – Л. : Лениздат, 1973. – 328 с.
6. Про заходи щодо вдосконалення охорони об'єктів державної та інших форм власності : Постанова Кабінету Міністрів України № 615 від 10 серпня 1993 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

В статье рассмотрены основные направления решения вопросов административно-правовой защиты имущественных и неимущественных прав собственности. Показана роль административного законодательства в охране прав собственности граждан.

Имущественная собственность, неимущественная собственность, административно-правовая охрана, исполнительная власть.

The article describes the main directions solve the problems of administrative and legal protection of property and non-property and property rights. The role of administrative law in the protection of property rights of citizens.

Property, property, intangible property, legal and administrative protection, executive